

LARS LEIJONBORG:

Liberala perspektiv i svenskt samhällsliv – 1967, 2007 och 2017

BERTIL OHLININSTITUTET är en liberal tankesmedja grundad 1993.
Institutets uppgift är att genom forskning och kvalificerad debatt i
svensk liberal tradition bana väg för nya tankar och nya frågor.

Liberala perspektiv i svenskt samhällsliv
– 1967, 2007 och 2017

LARS LEIJONBORG

ISBN 978-91-976648-2-0

FÖRORD

Denna skrift är en något bearbetad version av 2007 års Anne Wibble-föreläsning som hölls av Lars Leijonborg i riksdagens förstakammarsal den 24 maj. En månad tidigare hade Lars Leijonborg meddelat att han skulle avgå som partiledare för folkpartiet.

I så motto är det naturligt att tala om en partiledares bokslut. Men precis när jag ska sätta mig att skriva detta förord nås jag av nyheten att Lars Leijonborg kommer att fortsätta som statsråd i regeringen Reinfeldt, även efter att han lämnat partiledarposten. 40 år efter att han för första gången deltog som ombud på en FPU-kongress ägnar sig Lars Leijonborg inte bara åt det förflutna utan också åt framtiden.

Bokslutet får vänta. Och tillbakablicken är läsvärd.

Uppsala 29 augusti 2007

HÅKAN TRIBELL

redaktör för Bertil Ohlininstitutets skriftserie

FÖR NÅGRA VECKOR sedan antog den kinesiska folkkongressen en lag om privat äganderätt. Den hade stötts och blötts sedan 1994. Det var det sjunde försöket som till sist lyckades.

Jag berättar detta som ett exempel på att vi som är liberaler i vår tid har fått uppleva otroliga saker. En kommunistisk diktatur som stiftar lag om det som är en av kapitalismens grundvalar – den privata äganderätten – och som i andra avseenden är mer kapitalistisk än någon liberal demokrati, visst är det märkligt.

De baltiska länderna är inte lydstaten under Sovjet utan fria länder, med i Nato. Nelson Mandela är inte bara fri, han har varit sitt lands president. Sovjetunionen existerar inte längre. Det har varit fred i Väst-europa en längre period än någon gång de senaste tusen åren. Visst är det märkvärdigt.

Jag ser ibland intervjuer med artister och idrottsmän som säger »Jag lever min dröm«. Jag kan göra det uttrycket till mitt.

Men egentligen är det inte riktigt sant. För det som har hänt i världen under den tid jag har varit politiskt engagerad går långt utöver det jag drömde om när jag var ung. Och ändå var jag en världsförbättrare, en person som verkligen gav mig in i politiskt arbete av ideella skäl och för att jag ville göra världen bättre.

I en bok jag skrev i samband med att jag blev ordförande i FPU i början på 1970-talet fanns ett kapitel med en liberal utopi. I den talas det bland mycket annat om att stormakterna hade enats om en radikal nedrustning. Så långt har utopin förverkligats, men att den ena stormakten, den kommunistiska diktaturen, inte längre skulle existera utan vara upplöst, det var för djärvt till och med för utopin.

Och så där kan man gå vidare på punkt efter punkt och konstatera att vi som är liberaler i dag har fått uppleva en fantastisk frihetstid – en liberal guldålder.

EN NY FRIHETSTID – EN LIBERAL GULDÅLDER

- **Förtryckta folk har blivit fria**
- **Handelsutbytet har mångdubblats**
- **Europa har enats**

Båda de krig vi brukar kalla världskrig har haft sitt ursprung i Europa och europeisk splitting.

Att ha fått vara med i den tidsålder då Europa har haft den längsta fredsperioden i mänsklighetens historia, bara det är någonting fantastiskt.

Denna föreläsning behandlar utvecklingen från 1967 till 2007. Att jag har valt just 1967 som utgångspunkt beror på att jag då för första gången deltog i ett liberalt riksarrangemang. Jag var ombud på FPU-kongressen i Falkenberg den sommaren. Det är faktiskt 40 år sen dess.

Man kan naturligtvis analysera den här epoken på andra sätt. En variant som jag vill nämna innan jag går vidare skulle jag vilja kalla ett »popperskt angreppssätt«, efter den liberala filosofen Karl Popper. Minst lika mycket som man gläder sig åt allt positivt som inträffat bör man egentligen glädja sig åt alla katastrofer som *inte* inträffat. Det blev till exempel inget tredje världskrig.

Jag är född 1949. Några år senare utkom boken »På stranden« av Nevil Shute. Den handlar om att allt liv på norra halvklotet har upphört efter ett kärnvapenkrig och att den radioaktiva strålningen sprids över resten av jordklotet. »På stranden« utspelas i Australien där man bedömer att man har några månader kvar att leva. Boken skildrar hur

människor reagerar på insikten att allt mänskligt på den här planeten snart kommer att vara borta. Jag läste den när jag var sådär 13–14 år.

Det var under det Damokles-svärdet vi levde i min generation. Alltså, insikten om att kärnvapenladdade stridsspetsar på sovjetiskt territorium var riktade mot Sverige och avfyrningsbara 24 timmar om dygnet 365 dagar om året. Det var realiteten. Och naturligtvis präglar det en generation, naturligtvis präglar det människor som lever under det hotet. Ett tredje världskrig var ingen otänkbar tanke – vi hade upplevt Kubakrisen.

Under 1980-talet – det började egentligen 1979 när Sovjet angrep Afghanistan – pågick det som ibland kallas »det andra kalla kriget«. Spänningar mellan stormakterna ökade på nytt. Det var en kraftig marin upprustning på världshaven, det var utplacering av SS20-raketerna som skulle göra möjligheterna för Warszawapakten att angripa väst ännu större och mycket annat.

Och på andra sidan hade vi Ronald Reagan som talade om »Ondskans imperium«. Det var djupfrost mellan stormakterna. Krig av misstag blev ett allt större hot. Vid minst ett tillfälle bedömde de vakthavande i den amerikanska militärledningen att USA faktiskt var utsatt för ett verkligt kärnvapenangrepp från den sovjetiska sidan, vilket ledde till att de egna kärnvapnen förlades i högsta stridberedskap. Möjligheten att ett tredje världskrig verkligen skulle utbryta var en realitet.

Avspänningen och den minskade krigsriskerna är ännu en av de stora landvinningar som gjorts under de här åren.

Den epok jag här har skildrat i ljusa färger kan också beskrivas helt annorlunda:

LIKA SANT OM SAMMA EPOK

- Den globala uppvärmningen har ökat
- En stor del av mänskligheten lever fortfarande i djup fattigdom och misär
- Mer än två miljarder människor lever i diktaturer
- Konflikten i Mellanöstern är minst lika djup som för 50 år sedan
- Fortfarande finns nog med kärnvapen för att utplåna mänskligheten – och fler länder har kärnvapen

Jag tror alltså verkligen inte att paradiset har kommit till jorden. Tvärtom är utmaningarna för oss och kommande generationer enorma. Jag ska återkomma till det. Att jag har valt den ansats jag gjort beror dels på att dystopierna är så vanliga, dels på att vi för att orka arbeta vidare måste påminnas om att förändringar faktiskt är möjliga.

Vad ska man då säga om sambanden? Liberala värden har gått framåt under vår tid och vi har varit liberaler. Det finns ett temporalt samband, men finns det ett kausalt? Har världen blivit bättre för att vi har varit liberaler? Vi kan omedelbart sortera bort det omvända alternativet, att vi skulle ha blivit liberaler för att liberala värden har gått framåt.

Här kan man naturligtvis hamna i två diken, både av överskattning och av underskattning av vår egen betydelse. Vi är en liten rörelse i ett litet land. Men min starka känsla och övertygelse efter att ha rest en hel del i världen sedan min ungdom är att i dagens värld är det vi gör viktigare än vi ofta tror, viktigare än det matematiskt kanske borde vara.

Nej, det var inte vi som bestämde oss för att västmakterna skulle rusta så att det sovjetiska imperiet till sist föll samman som ett korthus. Nej, det var inte vår förtjänst att gerillan i Afghanistan lyckades bjuda sådant motstånd att det sovjetiska anfallskriget till sist blev så kostsamt

att man inte orkade fullfölja det, utan vi fick se början till slutet av det sovjetiska imperiet.

Visst är det så att det är oändligt många andra beslut, andra krafter, människor, partier och rörelser som har medverkat till allt det positiva som har skett i världen. Men vi har stått på den rätta sidan. Vi har givit små, små och ibland lite större bidrag.

Just exemplet Afghanistan är ganska intressant. Jag engagerade mig på 1980-talet i Svenska Afghanistankommittén. Faktum är att Svenska Afghanistankommittén blev en av de viktigaste utländska krafterna som hjälpte till i afghanernas krig mot den sovjetiska krigsmaskinen. Sverige som stat var återhållsam med att ge biståndsmedel direkt till en befrielse rörelse, som bekämpade vår stora granne i öster. Men istället användes Svenska Afghanistankommittén som kanal för att stödja afghanernas kamp.

Jag tycker det här exemplet är intressant för att det har varit inrikespolitiskt kontroversiellt. Det var inte så att man såg människor från alla politiska rörelser när man tittade runt på mötena i Svenska Afghanistankommittén. Det var några som stödde den här kampen. Och några som inte gjorde det. Jag är glad för att svenska liberaler också här stod på frihetens och demokratins sida.

Jag kan ta ett annat exempel. Det gäller kampen för de baltiska ländernas frihet.

Någon gång i början på 1980-talet var jag inbjuden till en årshögtid av exil-ester. Jag var partisekreterare och det var någonting ganska rutinartat. Folkpartiet var ofta inbjudet till arrangemang av den typen. Vårt ställningstagande var klart, men det var inte alltid det var så lätt att hitta någon som hade möjlighet att övervara de här ceremonierna. Just den här gången låg det på en lördag, men jag hade ändå åtagit mig att dyka upp för att visa vårt stöd och intresse.

Det visade sig att det blivit en kommunikationsmiss. När jag väl kom dit eskorterades jag fram till första bänken. Jag fick ett tryckt program där det stod att »Tal av partisekreterare Lars Leijonborg« var

huvudinslag på mötet.

Nu var det inte ett så stort problem som ni kanske tror, eftersom vår ståndpunkt var kristallklar och retoriken var väl inövad. Det var inte vi som hade tvekat om huruvida Baltikum var ockuperat, det var den socialdemokratiska utrikesministern Sten Andersson som sade »Baltikum är inte ockuperat«. Dessutom hade jag vid den tiden en estnisk flickvän och hon hade lärt mig säga *Elagu Vaba Eesti!* som betyder »Leve det fria Estland«. Kunde man avsluta sitt anförande med de orden fick man åtminstone applåder, så jag redde ut den där situationen ganska bra.

Även i det sammanhanget stod vi på rätt sida. Socialdemokraterna mumlade och hukade inför Sovjetväldet.

Miljöfrågan var viktig tidigt under de här 40 åren. När Gunnar Helén blev partiledare 1969 lyftes miljöfrågan till en av folkpartiets mest centrala. När jag blev ordförande i FPU två år senare kampanjade vi om outbyggda älvar i Norrland som inte skulle få exploateras, om returflaskor, om mediciner som skulle lämnas tillbaka på apoteken och mycket annat. När vi så småningom i slutet på 1970-talet och i början av 1980-talet skulle bestämma hur vi ville göra i kärnkraftsfrågan var ju frågan om koldioxidutsläppens förhållande till klimatpåverkan ett viktigt skäl till att vi landade på alternativet att kärnkraften inte skulle snabbavvecklas. Så miljöfrågan har funnits med under hela den här tiden.

I början på 1960-talet gav en amerikansk kvinna vid namn Rachel Carson ut boken »Tyst vår«. Den fick ett enormt genomslag. Den drev tesen att antalet miljögifter, DDT i första hand, skulle leda till att näringskedjorna i naturen skulle påverkas så att fåglarna skulle dö och fågelsången skulle tystna. Så blev det ju inte. Senast idag kunde jag konstatera att det finns mycket gott om fåglar kvar.

Tack vare detta miljöalarm kunde en politisk aktion komma till stånd. Alla de ämnen som Carson skrev om är numera förbjudna. Jag vill inte påstå att problemet med förgiftning av luft och vatten är löst,

men det är ju kraftigt tillbakaträngt och hanteras. Det behövs ständig bevakning, men det exemplet visar trots allt att när ett miljöproblem identifieras så finns det politisk kraft som ofta kan hantera det.

Ozonhålet är också ett mycket intressant exempel, som det skrevs väldigt mycket om för några år sedan. Men genom satsning på forskning och genom politisk handlingskraft har det problemet hanteras. Det är inte så att ozonhålet är borta men allting tyder på att genom att freonanvändningen minskat radikalt är problemet nu begränsat. Utvecklingen har vänt och det här problemet kommer om några år sannolikt att vara borta.

Det fanns ju något, som ni som är lite äldre minns, som hette Romklubben. Den gjorde olika förutsägelser om vad som skulle komma att hända i världen. En av deras teser var att råvaror och olja i snabb takt höll på att ta slut. De angav i ett sammanhang att allt guld skulle ta slut. Det skulle inte gå att bryta något nytt. Nya oljetillgångar skulle inte finnas efter 1992. Allt det här har ju visat sig vara fullständigt felaktigt. Ny teknik och ny exploatering har gjort att de här tidpunkterna har förändrats dramatiskt och nu är det många som menar att den rimliga formuleringen, till exempel när det gäller olja, är att vissa naturtillgångar inte någonsin kommer att ta slut. Möjligen kan man resonera om vad det kommer att kosta att exploatera dem, och av det skälet fundera på hur vi ska befria oss från vårt beroende av vissa naturtillgångar, inte minst olja.

ROMKLUBBEN

I början av 1970-talet hävdade den så kallade Romklubben att en rad viktiga råvaror skulle ta slut:

- Guld 1981
- Silver och kvicksilver 1985
- Zink 1990
- Olja 1992

Om jag ytterligare en stund håller mig kvar vid det internationella perspektivet, minns jag att jag när jag blev ordförande i FPU åkte till Indien och därefter tog mig in i ett befriat område i det som då kallades Östpakistan och som nu heter Bangladesh. Jag hade med mig min kamrat Tomas Berglund, som senare i livet blev framgångsrik koncernchef för Securitas. Indierna hade strax innan vi anlände till Calcutta bestämt sig för att gripa in i det krig som pågick på andra sidan gränsen. Det var en omfattande truppuppladdning på den indiska sidan om gränsen. Så innan vi fick komma fram till gränsen och träffa de gerillasoldater som skulle ta oss in på befriat område, tog det några dagar. Jag minns att när vi gick där på gatorna i Calcutta, tittade på tiggarna, klev över svältande människor och besökte flyktingläger där vi såg döda människor ligga på marken, funderade vi en hel del på hur det egentligen skulle gå för världen.

Kommer Indien någonsin att få uppleva något annat än den svält och den hopplöshet som vi såg runt omkring oss, frågade vi oss.

Återigen måste jag konstatera att vi inte kunde drömma om den utveckling som skulle komma under de närmaste decennierna. När vi gick där kunde vi inte i vår vildaste fantasi föreställa oss att vi skulle få uppleva en utveckling där Indien skulle ses som ett hot mot Sverige och svenska jobb.

Om man googlar »Indien« får man snabbt upp artiklar om IT-företag som investerar, om svenska företag som flyttar produktion dit och om rekordtillväxt och framtidstro. 1971 fanns varken Google eller Internet, men sökte man artiklar med den tidens teknik hade de man hittat handlat om svält, barnadödlighet, vattenbrist, analfabetism och hopplöshet.

»DRÖMMEN OM EN BÄTTRE VÄRLD!«

- **Andelen undernärda i u-länderna: från 40 till 17 procent sedan 1970**
- **Andelen barn i u-länder i grundskola: från 76 till 86 procent sedan 1980**
- **Barnadödligheten i u-länderna: 106 till 87 promille sedan 1990**
- **Medellivslängden i världen: från 61 till 67 från 1975 till 2000**

Jag utvecklade nyss tankegången »det blev inget tredje världskrig« och några av orsakerna till det, främst med perspektivet Sovjets kollaps. Men jag tror också att det beror på att kloka människor runt om i världen, bland annat i Sverige, har satsat på en fredsbyggande politik. Man har satsat på handel, man har satsat på bistånd, man har satsat på olika sätt att bygga förtroende. Där har folkpartiet – jag såg att en viktig personlighet i det avseendet, David Wirmark, är här, för att lyfta fram ett enda namn – från 1950-talet och framåt tillhört dem som på olika sätt har försökt bygga fred. Även det tycker jag att vi har anledning att vara väldigt stolta över.

Låt mig så skifta till inrikespolitiken.

Ett inledande konstaterande måste då bli att de här 40 åren i väldigt hög grad har dominerats av socialdemokraterna. Av de här 40 åren har de regerat i 30 år. Jag skulle vilja påstå att de i vissa avseenden har regerat en större andel av de här åren än så, därför att de har dominerat tänkandet. Vi har levt i ett socialdemokratiskt paradigm i många avseenden. De har dominerat statsförvaltningen, de har i vissa avseenden dominerat medierapporteringen – något som har varit väldigt jobbigt för den som har tillhört en annan politisk riktning.

Men även om vi måste konstatera att vi har förlorat de flesta valen kan vi faktiskt konstatera att vi i många avseenden, faktiskt, har vunnit verkligheten. Det är inte svårt att hitta exempel.

FRIHETSREVOLUTIONEN

- Fria affärstider
- Fri radio/TV
- Rätt att välja skola och barnomsorg
- Statskyrkan avskaffad
- Privata alternativ, t.ex. bemanningsföretag
- Kollektivanslutningen avskaffad
- Skydd mot obefogade uppsägningar
- Ökad jämställdhet
- Alla äger aktier i pensionsfonder
- Personval
- Ökad tolerans

Jag kommer ihåg när vi började attackera arbetsförmedlingsmonopolet. Det förekom något som kallades skrivbyråer, firmor som åtog sig att hjälpa till när olika kontor hade arbetstoppar. Problemet var att det betraktades som illegal arbetsförmedling. Om ett kontor hade en arbetstopp borde det anställa fler och det dög inte att på det viset anlita utomstående arbetskraft.

Ibland kom det ett brev från arbetsförmedlingen. »Det har kommit till vår kännedom att ni har anlitat en skrivbyrå. Om detta fortsätter kommer ärendet att lämnas till åtal.«

Det där blev allt mera absurt. Till sist började också regeringskansliet att anlita dessa skrivbyråer, men breven fortsatte att komma.

Ville man ta hit en utländsk popgrupp så måste man vända sig till arbetsförmedlingen, som då vände sig till facket, Musikerförbundet.

Det här är förmodligen en något förbättrad historia, men det sägs att när någon arrangör skulle ta hit Beatles eller Rolling Stones så ville man naturligtvis följa rutinerna. Arbetsförmedlingen vände sig till Musikerförbundet som konstaterade att det fanns några musiker som inte hade haft jobb sedan de spelat dragspel i toppluva under julhandeln. Eftersom de inte hade jobb så var det onödigt att ta hit några engelska musiker. Med den motivering avslogs utländska musikgruppers möjlighet att komma till Sverige.

Man måste säga att det har skett en fantastisk frihetsrevolution i Sverige under de här åren. Jag minns vårt mångåriga arbete för fria affärstider.

Ett av våra många argument var att belysa godtyckligheten när myndigheterna avgjorde vilka varor som skulle få säljas i kiosker, som fått betydligt friare affärstiden. Vi hade långa listor. Kioskerna fick ha damstrumpor, men inte herrstrumpor. De fick sälja socker, men inte salt. Till sist gick vi segrande också ur den striden.

Vi vann kampen om fri radio och tv. Rätten att välja skola är mer utbredd och genomförd i Sverige än i flera andra länder. Statskyrkan är avskaffad.

Många av oss minns den långa kampanjen mot kollektivanslutningen till socialdemokraterna, som följde automatiskt med LO-medlemskap.

Vi har fått en arbetsrätt som folkpartiet kämpade för på 1970-talet, som ju naturligtvis är en frihetsfråga, som gör att man vågar säga sanningar på jobbet. Det här att det måste finnas ett giltigt skäl för att säga upp människor var enligt min mening en frihetsreform.

När det gäller jämställdheten önskar jag verkligen att vi hade kommit väldigt mycket längre, men man måste ändå säga att en hel del har hänt.

Vi har fått en pensionsreform som innebär att hela svenska folket har blivit aktieägare. Vårt djupaste syfte är att hos så många människor som möjligt förankra insikten att det finns ett samband mellan hur

förtagen går och våra framtida pensioner. Denna föreläsning hålls till minne av Anne Wibble. Om jag skulle förknippa två svenska 1900-talspolitiker med att betona vikten av att vårda de välståndsbildande krafterna för att rädda och utveckla välfärden blir det Anne och hennes pappa, Bertil Ohlin. Att uppmuntra människor att arbeta mer, att spara mer, att starta företag mer, att investera mer och att utbilda sig mer är den bästa välfärdspolitiken.

Ändå är jag inte på något sätt nöjd med utvecklingen de här åren i Sverige. Inte minst när man ser till den ekonomiska utvecklingen tycker jag att socialdemokraternas dominans märks väldigt tydligt.

Visserligen är det sant att de senaste 15 åren av den 40-årsperiod jag talar om här har varit betydligt bättre i ekonomiskt avseende för Sverige än de 25 föregående åren. Om jag återigen ska nämna Anne Wibble är det mycket tydligt att Sveriges utveckling vände under hennes tid som finansminister. Hon var inblandad i mycket av det som faktiskt gjorde återkommande devalveringar, räntekriser, hög inflation och ett perverst skattesystem till historia. Hon var mer än de flesta inblandad i den nödvändiga saneringen av statsfinanserna, den stora skattereformen och förhandlingarna om det svenska EU-medlemskapet.

Allt det där lade en utmärkt grund för Göran Perssons era efter 1994. Och det gick bättre än tidigare, men det gick knappast bättre än i andra jämförbara länder. Jag tittade igår på hur det är med OECD:s välståndsliga och Sveriges position.

Där kan man utläsa att Sverige inte förbättrat sin position efter 1994. Länderna hoppar lite upp och ner i listan mellan åren och det gäller också Sverige. Vi har klarat oss hyggligt, men det stora tapp som inträffade under åren då Sverige inte tog itu med utgiftstrycket i statsfinanserna, inte såg nyttan med en oberoende riksbank, inte gjorde sig beroende av EU:s disciplinerande regler för statsfinanserna etcetera har inte tagits igen. 1967 låg vi trea i välståndsligan, 1995 på plats 13 och 2006 på plats 14.

Just nu går svensk ekonomi mycket bra och vi är inne i en kraftfull högkonjunktur. Jag vill naturligtvis gärna tro att den nya regeringens politik bidrar, men de statistiska bevisen för det får vi väl vänta lite på.

Jag vill understryka att även om det går bra just nu finns det ett antal varningstecken.

VARNINGSTECKEN

- Bytesbalansöverskott som ett oljeland
- Europas lägsta investeringar
- Fallande »Terms of trade«
- Minskande marknadsandelar på exportmarknader
- Färre patent
- Stort beroende av några få storföretag

Det här med bytesbalansen är intressant. Den var ju väldigt länge negativ. Det gällde hela den 25-årsperiod jag talade om nyss, fram till början av 1990-talet. Då lärde vi oss att det inte är bra. Det är inte bra att leva i ett land som inte betalar för sig, brukade vi uttrycka det. Efter devalveringen 1992 som vi tvingades till och efter den framgångsrika ekonomiska politik som fördes i början på 1990-talet så vände det och sedan dess har Sverige haft överskott i bytesbalansen.

Nu sätter jag bytesbalansöverskottet under rubriken *Varningstecken*. När vi har ett bytesbalansöverskott som ett oljeproducerande land, och det är ju ett utslag av att vi har de lägsta investeringarna i Europa, har det svängt från framgång till varningstecken. Människor som placerar pengar tror inte på Sverige. Det bidrar till att vi har för lite nyföretagande och för få människor i arbete.

Priserna på våra exportprodukter har inte ökat som vi hoppats. Det kan förmodligen förklaras med att kunskapsinnehållet i den svenska

exporten inte utvecklas i samma takt som hos våra konkurrentländer.

Det finns de som påpekar att vi fortfarande ligger långt före de nya länder som nu kommer in på världsmarknaden. Det var någon som berättade en historia om två bankmän som tog en promenad i jungeln och plötsligt fick se ett lejon. Då skyndande sig den ena att ta på sig sina löparskor.

– Du tror väl inte att du kan springa ifrån ett lejon, sa den ene.

– Nej, men jag kan springa ifrån dig, svarade den andre.

Och det är det som är poängen. Vi konkurrerar inte i första hand med Kina och Indien. Vi konkurrerar med andra välfärdsländer som ska hitta marknader i den här nya globaliserade världen. Tappar vi i förhållande till våra vanliga konkurrentländer, då är vi så småningom ganska illa ute.

En följd av det här är att problemet med utanförskap har växt. Visst talade man även på 1960- och 70-talen om bristande integration och arbetslöshet, men vi ska inte glömma bort att när Fälldinregeringen hade tillträtt och Sverige var inne i en djup lågkonjunktur så begärde Olof Palme misstroendevotum när arbetslösheten gick över två procent.

En så låg arbetslöshet var vad vi hade vant oss vid på den tiden. Det belyser att utvecklingen på en del sätt gått åt fel håll under den 40-årsperiod det här talet handlar om. Det mest dramatiska som har hänt är att förvärvsfrekvensen bland utlandsfödda har sjunkit kraftigt.

Ofta påpekar man att det skett parallellt med att vi övergått från arbetskraftsinvandring till flyktinginvandring. I den växlingen har vi inte fått integrationen att fungera.

Den debatt som förts om integrationspolitiken de senaste åren och där vår roll varit central är en av de politiska strider som jag har upplevt som allra, allra viktigast. Den har vi fört nu efter sekelskiftet. Vi har tagit på oss en roll där vi ibland har fått utmana etablerade sanningar och krafter som inte vill se sanningen i vitögat.

Debatten berör saker som för liberaler är otroligt viktiga – om alla

människors lika värde, om att man aldrig någonsin får döma människor efter deras hudfärg. Samtidigt är det viktigt att säga det jag just nu sa, att förvärvsfrekvensen bland utlandsfödda är för låg och att det är ett problem som vi måste attackera. Det beror på samhällsproblem, men vi får aldrig bli så fixerade vid samhällets ansvar att vi glömmer bort att individer också har ansvar.

Vad vi än talar om, det må vara alkoholproblem, skolproblem eller problem inom idrotten så påverkas de av det omgivande samhället men de påverkas också av individernas ansvarstagande eller brist på ansvarstagande. Poängen i det här anförandet är att jag har ägnat 40 år av mitt liv åt att bekämpa samhällsproblem och jag tänker fortsätta i några år till även om rollen kommer att vara något annorlunda efter september. Men vi får aldrig bli så socialistiska, aldrig så präglade av det socialdemokratiska paradigmet, att vi glömmer bort individernas ansvar. Självfallet finns det också ett individuellt ansvar när vi diskuterar situationen på integrationsområdet.

FLER I UTANFÖRSKAP

- **Högre arbetslöshet**
- **Lägre andel utlandsfödda i arbete**
- **Fler sjukskrivna**
- **Ökande spännvidd i skolresultaten**

EU har satt upp det fina målet att Europa ska bli mer konkurrenskraftigt än USA. Sedan vi satte upp de här målen har vi tappat i konkurrenskraft jämfört med USA. En nyckelfaktor är integrationen. Därför är framlyftande av utanförskapet som en politisk huvudfråga någonsin oerhört viktigt för vårt parti, för vår allians och för vårt land.

Jag ska avsluta med att påminna om Francis Fukuyama, som skrev sin klassiska uppsats om att historien tog slut när Sovjetimperiet föll.

Han hade naturligtvis inte rätt. Jag har läst lite mer om honom inför det här anförandet. Ofta refereras han som jag gjorde nu, att den liberala demokratin har segrat och historien har tagit slut, men hans poäng var egentligen att just det kommer att leda till en del andra problem som det är viktigt att vi fokuserar på.

Men det är ju inte heller så att den liberala demokratin har segrat. Vi var väldigt optimistiska där ett tag och trodde att vi såg en våg som började i Europa med glasnost och perestrojka och som sedan ödesmättat skulle rulla vidare ut över världen. Men Himmelska fridens torg och Saddams ockupation av Kuwait påminde om att diktatorerna inte hade givit upp.

Vi måste fortsätta att vara tydliga. Demokrati och mänskliga rättigheter är grundläggande krav. Erfarenheten visar att där dessa krav respekteras kommer ofta väldigt mycket annat positivt i kölvattnet.

I Kina träffade jag flera medlemmar i det styrande partiet som påpekade att utvecklingen i Kina visar att det är inte nödvändigt att ha demokrati för att lyfta människor ur fattigdom. Och visst är det där ett liberalt debatt dilemma för närvarande. Min slutsats av de här 40 åren är ändå att i det långa loppet kommer liberalerna att få rätt även på denna punkt. Kampen mot fattigdomen kommer att föras med större kraft när kampen för demokrati vunnit nya segrar.

När jag gick med i FPU i slutet av 1960-talet var Mellanösternfrågan en huvudfråga. Förbundet slets nästan sönder av den. Per Gahrton drev en Palestinavänlig linje och det fanns ett starkt motstånd av mera traditionellt Israelvänliga krafter i förbundet.

När folkpartiet då formulerade kravet på en palestinsk stat, lär det ha varit det första parti i Europa som antog den ståndpunkten. Men man kan konstatera att efter 40 år så har det i princip inte hänt någonting i den frågan. Jag minns när jag senast besökte området, det var precis då man genomförde det här ensidiga israeliska tillbakadragandet från Gaza. Jag var i Knesset då beslutet slutgiltigt klubbades. Jag sa till en israelisk vän att det var intressant att vara på besök under en

så spännande period. Han svarade: »Ja, men faktum är att det är spännande tider här jämt. Det finns faktiskt en bok om det. Bibeln heter den!«

De här 40 åren har varit alltför spännande i Mellanöstern och resultatet är att vi inte har kommit särskilt mycket närmare fred. Ändå tycker jag att det är otroligt viktigt att vi håller visionen om fred i Mellanöstern levande. Det känns totalt verklighetsfrämmande och i Israel träffar man människor som är övertygande om att konflikten kommer att pågå i hundratals år, men låt oss tänka på alla exempel jag talat om här, alltifrån Sovjets fall till apartheids avskaffande och hålla hoppets låga brinnande.

Jag tror att jag under min livstid kommer att få uppleva att vi får fred i Mellanöstern, att vi får en palestinsk stat som lever i fred och välstånd vid sidan av Israel. Jag var i Dubai för några veckor sedan och det finns mycket att säga om den auktoritära diktaturen. Men Dubai påminner om att också arabvärlden visst kan nå ekonomiskt välstånd och utveckling om villkoren medger det.

Jag satt nyligen på en middag bredvid presidenten i den palestinska myndigheten Mahmoud Abbas. Och jag måste säga att det samtalet stärkte mig i mina förhoppningar om att det, på den palestinska sidan, finns en verklig vilja till fred. Om man bara kan kontrollera terrorismen på den ena sidan och fundamentalismen på den andra så tror jag för min del att fred är möjlig.

2017 – LIBERALA VISIONER FÖR VÄRLDEN

- Den sista diktatorn har avsatts
- FN:s millenniemål har nåtts och svälten är på väg att utrotas
- Fred i Mellanöstern
- Utsläppen av klimatpåverkande gaser har minskat kraftigt

Jag nämnde att under Gunnar Heléns tid som partiledare var folkpartiet djupt engagerat i miljöfrågan. Jag anser att det engagemanget har bestått. Folkpartiet har under alla dessa år haft en mycket ambitiös miljöpolitik. Men kärnkraftsfrågan och Öresundsbron gjorde att folkpartiet och miljörörelsen gick skilda vägar och det ledde till att folkpartiet har framstått som ett parti som inte är särskilt engagerat i miljöfrågan. Jag menar alltså att det intrycket är fel.

Jag anser att vi med vår teknikoptimism, vår framtidstro och vår övertygelse att politiska beslut faktiskt kan ändra historiens lopp har en mycket stor uppgift att bryta den pessimism som finns. Vi måste se till att den här insikten om klimathotet, som jag tror är reellt, inte leder till en massa okloka beslut som hejdar globaliseringen eller ökar klyftor. Insikten måste leda till att vi får en klok miljöpolitik. Då kommer det att gå som med ozonhålet. Med satsning på forskning och med politisk handlingskraft kommer mänskligheten också att kunna stoppa den globala uppvärmningen och växthuseffekten.

Jag hoppas ju nu att vi har en regering i Sverige som kommer att bli omvald. Jag hoppas att vi upplever ett paradigmskifte, att socialdemokraternas dominans är bruten. Ett viktigt resultat av det ska bli att entreprenörer, innovatörer och banbrytare känner att Sverige är ett land för dem.

Jag är ordförande i regeringens globaliseringsråd. Vi hade besök av Niklas Zennström på ett av våra senaste sammanträden. Han kom ju på Skype, telefoni via internet, och har tjänat så där 25 miljarder kronor på den idén. Tyvärr bor han inte längre i Sverige. Tyvärr utvecklas inte hans idé i Sverige. Vi bjöd in honom för att berätta om varför det inte var möjligt att stanna och utveckla idén i Sverige. En formulering som återkom i hans svar var att »svenskar inte är tillräckligt hungriga«. Han hade också lite mer konkreta åsikter om villkoren för personaloptioner och annat.

Vi måste lyssna till människor som Niklas Zennström. Vi måste se till att vi bygger Sverige så att nytänkarna och entreprenörerna känner

sig välkomna. Vi måste lyckas med att integrationspolitiken läggs om så att den fantastiska resurs som invandrare kan utgöra för varje land, verkligen utnyttjas.

Det finns regioner i världen som ropar efter fler invandrare, därför att de behövs för att bygga landet. Men i Sverige har vi lyckats bygga ett system som gör att väldigt många invandrare inte får vara med och bygga en ny framtid, vare sig för sig själva eller för sitt nya land. Det är naturligtvis tragiskt.

Kunskap är en nyckelfaktor. Det är den viktigaste produktionsfaktorn. Också där har vi liberaler fört en viktig kamp. Vi ska bryta flumtänkandets grepp och se till att kunskap står i centrum i skolan. Vi har fått enormt mycket motstånd. Men nu är vi i en situation där vi har möjlighet att ta stora steg framåt.

Jag menar att liberal politik också handlar om jämlikhet. Vi har ett intelligentare jämlikhetsbegrepp än det socialistiska. Det är inte säkert att inkomstfördelning är den viktigaste parametern. Vänstersidan ojar sig ofta över att lönespridningen är för stor. Men själva begreppet »lönespridning« utesluter ju alla som inte har någon lön. Det är inte alls säkert att en mer sammanpressad lönestruktur ökar den totala jämlikheten i samhället. Personligen är jag övertygad om att färre i utanförskap och färre utslagna ur skolan är de två viktigaste jämlikhetsreformerna vi kan genomföra.

2017 – LIBERALA VISIONER FÖR SVERIGE

- **Våg av entreprenörskap och innovationskraft har fört oss tillbaka till toppen av välfärdsigan**
- **Integrationen fungerar bra – utanförskapet tillbakapressat**
- **Bred enighet om att kunskap är den viktigaste produktionsfaktorn**
- **Ökad jämlikhet, bland annat i meningen färre i utanförskap och färre utslagna i skolan**

Mitt syfte med upplägget jag har valt är att försöka ge er en känsla av att liberalt arbete gör skillnad. Alla dessa strider vi har tagit har faktiskt haft betydelse. Sverige är ett bättre land att leva i än när jag och många av er började vårt politiska arbete. Det går att uppnå förändringar.

Jag har tecknat en bild av en utveckling som går framåt. Man kan naturligtvis inte utesluta allvarliga bakslag. Vi kanske får en backlash när det gäller globalisering, till exempel. Vi kanske står inför en våg av protektionism. En annan risk är främlingsfientligheten på nytt får grepp om människor i vissa länder. Det finns naturligtvis många andra risker.

Jag hoppas att det här ändå har inspirerat till politiskt arbete. Politisk handlingskraft i förening med mer kunskap kan revolutionera världen på fredlig väg. Tänk på vad de hundratusentals forskare som nu finns i världen kommer att kunna åstadkomma. Vi kanske kan lösa cancersnålen. Vi kanske kan hitta ett botemedel mot Alzheimer. Jag är övertygad om att vi ganska snart kommer att ha bilbatterier som gör att elbilar blir ett verkligt alternativ. Jag är övertygad om att vi också kan hitta energikällor, till exempel en fjärde generations kärnkraft, som gör att dessa elbilar kan få elektricitet.

Framtiden kan mycket väl bli ljus, men det kommer inte av sig självt. Det förutsätter övertygade liberaler, som är beredda att satsa tid och engagemang på att vrida utvecklingen i mer liberala banor.

Jag har varit med om en fantastisk utveckling och jag tänker vara med ett bra tag till. Det kan tyckas förmätet att vi, som infört demokrati, rättsstat och marknadsekonomi, tror att vi har nya, stora segrar att vinna. Men jag tror faktiskt det är så. Våra största segrar ligger framför oss!

Hittills utgivna skrifter i Bertil Ohlininstitutets skriftserie

1. Se människorna – ett försök att göra debatten om svensk flyktingpolitik mindre anonym. Emelia Frennmark och Merit Wager.
2. Hur allvarlig är ålderschocken? En kritisk analys av Sveriges demografiska problem. Martin Karlsson.
3. Nationalekonomi, privatekonomi och kommunbidrag: Om plånbokröstning och röstköp i svenska riksdagsval. Henrik Jordahl.
4. Förbjudna sanningar om Kubas ekonomi. Oscar Espinosa Chepe.
5. Liberalism som jämlikhet – ett perspektiv från vänster. Ulf Öfverberg.
6. Har Sverige blivit en »soft state»? Inga-Britt Ahlenius.
7. Tio punkter som förändrar Sverige. Bert Levin och Peter Wolodarski.
8. Alltid vid makten. Om det statsbärande partiet och perspektiven i svensk journalistik. Hans Bergström.
9. Regerandets konst. Carl Bildt.
10. Demokraternas återkomst – på tröskeln till en ny era i amerikansk politik? Mats Wiklund.
11. Liberala perspektiv i svenskt samhällsliv – 1967, 2007 och 2017. Lars Leijonborg.

Skrifterna kan laddas ner på www.ohlininstitutet.org

OHLIN institutet

BOX 3131 · 103 62 STOCKHOLM · KANSLIET@OHLININSTITUTET.ORG
WWW.OHLININSTITUTET.ORG

ISBN 978-91-976648-2-0